

УДК 336.02:658.15(045)

Сусіденко В.Т.

доктор економічних наук,
професор кафедри фінансів
Ужгородського торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Сусіденко О.В.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри економіки підприємства та міжнародної економіки
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

МЕТОДИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У дослідженні описано певні методи, що застосовуються для визначення рівня фінансової безпеки торговельного підприємства. Вирішено низку завдань для забезпечення фінансової безпеки підприємства, які включають встановлення, здійснено оцінку чинників та розробку системи заходів, що дозволяють нівелювати дію загроз, небезпек та посилення дії їхнього позитивного характеру. Досліджено цілі та завдання оцінки фінансової безпеки торговельного підприємства за такими принципами, як: системність, об'єктивність, адекватність, комплексність, взаємоузгодженість, універсальність, однозначність та результативність тощо. Для оцінки фінансової безпеки підприємств було використано методи, що базуються на основі дослідження грошових потоків, фінансової стійкості підприємства, визначення інтегральних показників та ресурсно-функціонального підходу. Найбільш дієвим серед усіх методів оцінки забезпечення фінансової безпеки підприємства був визначений метод ранжування.

Ключові слова: фінансова безпека, торговельне підприємство, грошовий підхід, методи фінансової безпеки, стійкість, ресурсно-функціональний підхід, метод ранжування.

Сусіденко В.Т., Сусіденко А.В. МЕТОДЫ ОЦЕНКИ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ТОРГОВОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

В исследовании описаны определенные методы, которые применяются для определения уровня финансовой безопасности торгового предприятия. Решен ряд задач для обеспечения финансовой безопасности предприятия, которые включают установление, дана оценка факторов и разработана система мер, позволяющих нивелировать действие угроз, опасностей и усиления их действия позитивного характера. Исследованы цели и задачи оценки финансовой безопасности торгового предприятия по таким принципам, как: системность, объективность, адекватность, комплексность, взаимосогласованность, универсальность, однозначность и результативность и др. Для оценки финансовой безопасности предприятий были использованы методы, базирующиеся на основе исследования денежных потоков, финансовой устойчивости предприятия, определении интегральных показателей и ресурсно-функционального подходов. Наиболее действенным среди всех методов оценки обеспечения финансовой безопасности предприятия был определен метод ранжирования.

Ключевые слова: финансовая безопасность, торговое предприятие, денежный подход, методы финансовой безопасности, устойчивость, ресурсно-функциональный подход, метод ранжирования.

Susidenko V.T., Susidenko O.V. VALUATION METHODS OF FINANCIAL SECURITY TRADE ENTERPRISE

This article describes some methods, which are used to determine the level of business entities' financial security. Several tasks are performed to ensure financial security of the enterprise including determination and evaluation of factors and development of precautionary measures that allow to neutralize effects of threats, hazards and enhance positive influence of these factors. It is examined the goals and objectives of business entities' financial security valuation on such principles: systematicity, objectivity, adequacy, complexity, interconsistency, versatility, simplicity and efficiency, etc. Methods which were used to evaluate the financial security of enterprises are based on the study of cash flows, financial viability, the definition of integrated indicators and resource-functional approach. Ranking method was defined as the most effective method of evaluation to ensure the financial security of the enterprise.

Keywords: financial security, entities, monetary approach, methods of financial security, stability, resource-functional approach, ranking method.

Постановка проблеми. Дослідження основних методів оцінки забезпечення фінансової безпеки підприємств, виявлення основних чинників, які на них впливають, є необхідним у розумінні даної тематики. На нинішньому етапі стає актуальною розробка системи заходів, які зменшать чи взагалі усунуть значний негативний вплив чинників на фінансову систему сучасного торговельного підприємства.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у впевненості у захищеності фінансових інтересів торговельного підприємства на усіх рівнях фінансових відносин. Адже високий рівень фінансової захищеності підприємства гарантує не тільки стабільне та максимально ефективно функціонування, а також високий потенціал розвитку підприємства в майбутньому, певну гарантію торговельним підприємствам у постійній наявності фінансових ресурсів. Необхідність постійного дотримання фінансової без-

пеки зумовлюється об'єктивно наявним для кожного торговельного підприємства завданням забезпечення стабільності функціонування та досягнення головних цілей своєї діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній економічній літературі поняття «фінансова безпека підприємства» як самостійний об'єкт управління розглядається відносно недавно. Проте в Україні комплексним дослідженням цього питання практично не займаються, приділяючи основну увагу проблемам фінансової безпеки держави та економічної безпеки підприємства. Окремі аспекти багатогранної проблеми забезпечення фінансової безпеки підприємств були і є предметом наукових досліджень низки вчених, а саме Н.Й. Реверчук, Л.Г. Мельника, Л.І. Донця, Н.В. Ващенко, С.Ф. Покропівного, І.А. Ареф'єва, О.В. Бланка, К.С. Горячєвої та ін.

Л.І. Донець, Н.В. Ващенко пропонують оцінювати рівень фінансової складової економічної без-

пеки підприємства за основними напрямками аналізу, у тому числі фінансової звітності і фінансового становища підприємства, результатів його господарської діяльності [11, с. 82].

На наш погляд, запропонована методика дає змогу проаналізувати лише фактичний фінансовий стан підприємства, а не визначити рівень його фінансової безпеки.

У процесі дослідження було виявлено, що низка науковців (І.О. Бланк, І.А. Александров, О.А. Орлова, В. Половян) пропонують оцінювати фінансову безпеку підприємства на основі визначення загального стану фінансової діяльності підприємства. Так, І.О. Бланк виділяє такі системи аналізу фінансової безпеки підприємства: горизонтальний аналіз, вертикальний аналіз, порівняльний аналіз, інтегральний аналіз та аналіз коефіцієнтів. Автор виділяє так групи аналітичних фінансових коефіцієнтів: коефіцієнти оцінки фінансової стійкості підприємства, платоспроможності (ліквідності), оборотності активів, оборотності капіталу, рентабельності (прибутковості) [10, с. 121]. На нашу думку, оцінка фінансової безпеки підприємства не може зводитись до простого аналізу фінансового стану підприємств, адже, виходячи із особливостей даної економічної категорії, оцінка її рівня потребує особливих підходів та методів. Зокрема, ми вважаємо, що визначення стану фінансової безпеки підприємства потребує застосування індикаторного методу, що дасть можливість ґрунтовно підійти до розробки ефективної системи заходів щодо нейтралізації впливів окремих факторів на фінансову безпеку та дозволить забезпечити підвищення її рівня. Дещо по-іншому визначають процедуру оцінки фінансової безпеки підприємства І.А. Александров, О.А. Орлова, А.В. Половян, яка, на їхню думку, має включати такі основні етапи, як: відбір показників, які по своєму змісту охоплюють усі ключові моменти фінансової діяльності підприємства; визначення їхніх порогових значень; проведення аналізу показників та їх відхилень від порогових значень і визначення загроз фінансовій безпеці підприємства та розробка заходів для їх нейтралізації [9, с. 12-19]. Запропонована методика зводиться до аналізу фінансового стану підприємства та не містить будь-яких рекомендацій щодо визначення нормативних діапазонів рівнів фінансової безпеки підприємства, що може призвести до неадекватних управлінських рішень у галузі фінансової безпеки.

Трохи інший підхід до розрахунку інтегрального показника фінансової безпеки підприємства належить К.С. Горячевій. Так, автором розроблені методичні вимоги до показників фінансової безпеки підприємства і здійснено їхній відбір. На підставі відібраних показників запропоновано методику оцінки рівня фінансової безпеки підприємства, в якій поряд із оцінкою рівня безпеки кожної складової фінансової безпеки підприємства визначається й інтегральний показник рівня фінансової безпеки підприємства в цілому [12]. Загалом, розглянута методика базується на системному підході до оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства. У той же час, на наш погляд, методика має ряд недоліків. Зокрема, у своїй роботі К.С. Горячева не визначає порогові значення індикаторів, які застосовуються при проведенні аналізу рівня фінансової

безпеки, що не дозволяє визначити реальний стан показників, а отже і рівні безпеки функціональних складових можуть бути неадекватно встановлені. Така помилка, у свою чергу, може призвести до неточного розрахунку інтегрального індексу фінансової безпеки підприємства. Також, на нашу думку, недоліком запропонованої методики є відсутність рекомендацій щодо визначення рівнів фінансової безпеки підприємства, оскільки це може спричинити прийняття необґрунтованих та неефективних рішень щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Разом з тим у роботах цих науковців сутність, значення та основна характеристика фінансової безпеки підприємства розглянуті фрагментарно, а тому потребують подальшого наукового дослідження.

На сьогоднішній день головною проблемою в методології формування прогнозування банкрутства вітчизняних підприємств є не стільки відсутність теоретичної бази, скільки неадаптованість методик до особливостей економіки України. До основних завдань забезпечення фінансової безпеки торговельного підприємства належать: оцінка фінансової безпеки, встановлення і оцінка чинників, які впливають на неї, та на основі цього розробка системи заходів, що дозволять нівелювати дію загроз, небезпек та посилення дії їх позитивного характеру.

У теорії та практиці фінансового менеджменту існує значна кількість методів, які застосовуються для визначення рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання. У ході аналізу фахової літератури [5, с. 161-163] було визначено, що досліджені методики визначення рівня фінансової безпеки підприємства можна розділити на декілька груп (рис. 1).

У методиках першої групи оцінку фінансової безпеки підприємства пропонується здійснювати на основі дослідження грошових потоків підприємств, а саме показника чистого грошового потоку в розрізі видів фінансово-господарської діяльності підприємства за допомогою розробленої матриці динамічної фінансової рівноваги. Автори такий підхід обумовлюють тим, що показник чистого грошового потоку є одним із індикаторів результативності господарської діяльності підприємства та визначає його фінансовий стан [4, с. 73-76].

Загалом, цей підхід є вузьким, оскільки охоплює далеко не всі сфери, які впливають на стан фінансової безпеки підприємства. Крім того, зазначений підхід використовує абсолютні показники, які є менш інформативними, ніж відносні. Найчастіше зазначений метод використовується для визначення оперативних цілей.

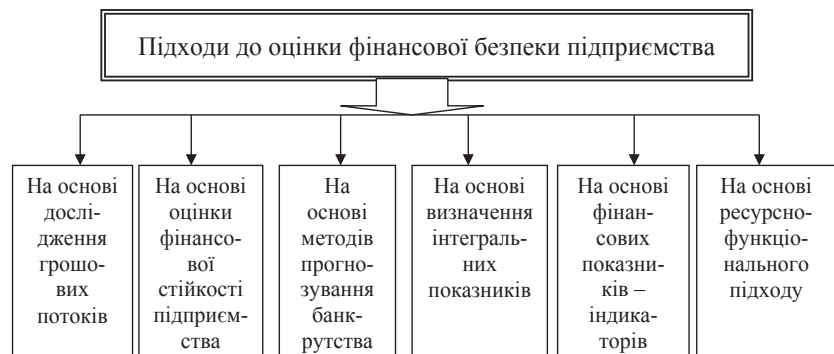

Рис. 1. Групування методів оцінки рівня забезпечення фінансової безпеки підприємства

С.М. Ілляшенком [6, с. 16-22] було запропоновано оцінювати фінансову безпеку підприємства на основі аналізу фінансової стійкості, ступінь якої визначається виходячи з достатності оборотних коштів (власних чи запозичених) для здійснення виробничо-збутової діяльності.

Ю.Б. Кракос та Р.О. Разгон рекомендують розглядати фінансову безпеку підприємства як комплексну величину, оскільки вона досліджує декілька складників, зокрема ефективність управління підприємством, платоспроможність і фінансову стійкість, ділову та ринкову стійкість, інвестиційну привабливість [7, с. 86-97]. Варто також зазначити, що низка дослідників вважають, що визначення фінансової безпеки підприємств потребує застосування індикаторного методу, за якого рівень безпеки визначається за допомогою індикаторів.

Найбільш поширені показники-індикатори, що були виділені авторами щодо визначення рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання, представлено у таблиці 1.

Інший метод оцінки рівня фінансової безпеки розглядається в межах ресурсно-функціонального підходу, за яким оцінку пропонується здійснювати за кожною функціональною складовою фінансової безпеки, а потім визначити інтегральний показник

експертним шляхом. При цьому функціональну структуру фінансової безпеки підприємства визначають такі складові: бюджетна; грошово-кредитна; валютна; банківська; інвестиційна; фондова; страхова [1, с. 98-103].

Незважаючи на переважну більшість науковців, які віддають перевагу експертному методу при визначенні вагомості окремих функціональних складових безпеки, деякі автори модифікують методику визначення вагомості складових у загальному інтегральному показнику. Це говорить про те, що єдиної позиції науковців у формуванні методик оцінки фінансової безпеки підприємств не існує.

Підхід до оцінки рівня економічної безпеки запропонований В. Забродським [2, с. 35-37]. Він зазначає, що оцінка економічної безпеки підприємства ґрунтується на інтеграції сукупності показників, що визначають економічну безпеку. При цьому використовується декілька рівнів інтеграції показників і такі методи їх аналізу, як кластерний і багатовимірний аналіз. Цей підхід характеризується значною складністю, яка зумовлена використанням математичного аналізу.

Сутність методу ранжування полягає в тому, що рівень фінансової безпеки підприємства розраховується в балах як сума добутоків рейтингу кожного

Таблиця 1

Показники-індикатори оцінки фінансової безпеки підприємств

	Б. Вишнівська	К. Горячева	Р. Папехін	Михайленко В.М., Ареф'єв В.О.	О. Араф'єва, Т. Кузенко	І. Олексів, Н. Подольчак	Р. Каплан, Д. Норгон
Рівень КЗ та ДЗ			+	+			
Коефіцієнт фінансового левриджу			+				
Обсяг власного та оборотного капіталу		+					
Точка беззбитковості	+						
Прибутковість			+				
Показники фінансової стійкості					+	+	
*коефіцієнт автономії			+		+	+	
*коефіцієнт покриття			+		+	+	
*коефіцієнт маневреності					+	+	
Обсяг кредитів та позик		+	+				
Обсяг інвестицій		+					
Показники ліквідності						+	+
Показники фінансової незалежності							+
Показники фінансового ризику							+
Показники оборотності необоротних активів							+
Показники рентабельності							
*активів			+				+
*продукції							+
*продажу							+
Коефіцієнт незалежності							
Коефіцієнт фінансової залежності				+			
Коефіцієнт фінансової стабільності				+			
Коефіцієнт мобільності				+			
Коефіцієнт маневреності власного капіталу				+			
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів				+			
Коефіцієнт структури довгострокових вкладень				+			
Коефіцієнт короткострокової заборгованості				+			
Коефіцієнт автономії джерел формування запасів				+			
Разом	1	3	6	9	4	5	8

показника на клас, який визначається залежно від значення нормативного показника, тобто оцінка рівня фінансової безпеки підприємства базується на використанні рангових ознак.

За допомогою методу фінансових коефіцієнтів попередньо встановлюють групи основних показників, а саме: показників ліквідності, стійкості, заборгованості, оборотності, прибутковості, а далі порівнюють їх значення з нормативними, середніми по галузі, а також зі значеннями за попередні періоди. Діагностика стану фінансової безпеки повинна проводитися за системою показників, що враховують специфічні галузеві особливості, які найбільш характерні для даних підприємств і мають для них важливе стратегічне значення.

Отже, враховуючи проведений аналіз методів оцінки фінансової безпеки торговельного підприємства, можемо зазначити, що оцінювання фінансової безпеки підприємства є складним комплексним процесом, який передбачає наявність взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих елементів, які можна об'єднати у три блоки: постановочний блок, методичний блок, інтерпретаційний блок.

Фінансова безпека торговельного підприємства залежить від міжнародних, національних і ринкових чинників. Міжнародні фактори впливають на фінансову безпеку через загальноекономічні важелі, міжнародну політику і міжнародну конкуренцію; національні – через політичні, економіко-демографічні умови господарювання; а ринку – через психографічні настрої населення, науково-технічний прогрес та форми конкуренції [8].

Висновки. Забезпечення фінансової безпеки торговельного підприємства залежить від цілого комплексу факторів. Їх комбінація є передумовою формування і забезпечення необхідного рівня безпеки. Залежно від напрямку впливу та джерел їх виникнення фактори можуть здійснювати вплив на внутрішню чи зовнішню фінансову безпеку, що у сукупності визначає загальний стан забезпечення фінансової безпеки підприємства. Також фінансова безпека підприємства схильна до впливу посилюючих і дестабілізуючих чинників як зовнішнього, так і внутрішнього впливу, які у своїй сукупності стосуються трьох складових економічного процесу:

засобів отримання доходу; методів збереження активів та шляхів витрачання доходу.

Від того, наскільки повно визначено склад чинників, наскільки точно оцінений рівень інтенсивності їхнього прояву і можливого збитку або прибутку, залежить ефективність побудови усєї системи забезпечення фінансової безпеки торговельного підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Александров И.А. Оценка финансовой безопасности промышленного предприятия / И.А. Александров // Наукові праці Донецького державного технічного університету. – Донецьк. – 2002. – № 46. – С. 12-19.
2. Араф'єва О.В. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки / О.В. Араф'єва // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1. – С. 98-103.
3. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И.А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – С. 67.
4. Горячева К.С. Финансовая безопасность предприятия. Суть и место в системе экономической безопасности / К.С. Горячева // Экономист. – 2003. – № 8. – С. 65-67.
5. Донець Л.І. Економічна безпека підприємства / Л.І. Донець, Н.В. Ващенко. – К. : Центр учб. літ., 2008. – 240 с.
6. Евдокимов Ф.И. Факторы и методы оценки экономической безопасности предприятия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://masters.donntu.edu.ua/2008/fem/mikhailov/lib/3.htm>.
7. Забродский В. Теоретические основы оценки экономической безопасности отрасли и фирмы / В. Забродский, Н. Капустин // Бизнес-информ. – 1999. – № 15-16. – С. 35-37.
8. Ильяшенко С.Н. Оценка составляющих экономической безопасности предприятия / С.Н. Ильяшенко // Наукові праці Дон. НТУ. – 2002. – № 48. – С. 16-22.
9. Кракос Ю.Б. Управление финансовой безопасностью предприятий / Ю.Б. Кракос, Р.О. Разгон // Экономика та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2008. – № 1(1). – С. 86-97.
10. Папехин Р.С. Индикаторы финансовой безопасности предприятий / Р.С. Папехин. – Волгоград : Волгоградское научное изд-во, 2007. – 16 с.
11. Підхомний О.М. Індикатори оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання / О.М. Підхомний, Л.С. Яструбецька. // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». Збірник наукових праць. Луцький державний технічний університет. Випуск 4(16). – Ч. 2. – Луцьк, 2007. – С. 73-76.
12. Полтніна О.П. Оцінка рівня фінансової безпеки підприємств: методичний аспект / О.П. Полтніна, А.В. Нескуба // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 29. – С. 161-163.